

TOPIC

LO 9/'07

HET PROJECT 'KWALITEIT VAN LO': CONCLUSIES

Van halverwege 2002 tot begin van dit jaar werd door het Mulier Instituut en de lerarenopleidingen lichamelijke opvoeding gezamenlijk het project 'Kwaliteit van LO' uitgevoerd. In de bijdrage hieronder worden, het totale project overziend, de belangrijkste conclusies op een rijtje gezet¹.

Door: Harry Stegeman en Paul De Knop

Het project 'Kwaliteit van lichamelijke opvoeding' kende als hoofd-programmalijnen: (1) gewenste effecten van LO, (2) gerealiseerde effecten van LO, (3) kenmerken van en voorwaarden voor kwaliteitsvolle LO en (4) de actuele sportgerichtheid van LO (zie LO 9, pag. 9-10).

Gerelateerd aan deze programmalijnen zijn vijf deelonderzoeken uitgevoerd: (1) 'Aspecten van de kwaliteit van de LO' (zie het artikel van Bax e.a. in dit nummer), (2) 'Wat gebeurt er in het bewegingsonderwijs?', (3) 'Vaksecties LO en de ervaringen van hun leerlingen', (4) 'De professionalisering van leraren LO' en (5) 'Het leren van sportopleiders' (zie de artikelen van resp. Timmers, Van Mossel & Stegeman, Oldeboom en Faber in LO 9).

Hieronder wordt gekeken naar de bijdrage van de vijf deelonderzoeken gezamenlijk aan het realiseren van de doelstellingen van de genoemde programmalijnen.

GEWENSTE EFFECTEN

De doelstelling van deze programmalijn was: het vaststellen van, in de ogen van de leerlingen, de leraren lichamelijke opvoeding en 'de maatschappij', gewenste effecten (in termen van belangrijk geachte doelen en activiteiten) van de lichamelijke opvoeding.

De wetgever is duidelijk over wat de lessen lichamelijke opvoeding moeten opleveren: de leerlingen moeten de voor de verschillende schooltypes geformuleerde kerndoelen en eindtermen realiseren; deze zijn in feite hét uiteindelijke referentiekader voor het bepalen van de kwaliteit van de licha-

melijke opvoeding. De vraag is hier: sluiten de kerndoelen² en eindtermen en het daarvan afgeleide 'officiële' onderwijsaanbod (zoals neergelegd in *Basisdocumenten Bewegingsonderwijs*) aan bij wat de leerlingen, 'de maatschappij' en de leraren wenselijk achten?

Conclusies

1. De overgrote meerderheid van de leerlingen in (de hoogste groep van) het primair en (de³ hoogste klassen van) het voortgezet onderwijs vindt lichamelijke opvoeding als zodanig een belangrijk vak. Maar dat betekent niet dat ze de geldende kerndoelen en eindtermen en het op basis daarvan wenselijk geachte onderwijsaanbod onverdeeld en allemaal als belangrijk waarderen.

Ook bewegingscultuur

FOTO: ANITA RIEMERSMA

2. De onderwijsgeevenden in het basisonderwijs zien 'plezier ervaren' als belangrijkste doelstelling. Vakleraren hechten vervolgens meer waarde aan wat (ook) 'eigen' is aan het vak (hier verwoord als 'kennismaken met de mogelijkheden van sport en spel') dan groepsleraren. Betrekkelijk veel leerkrachten in het voortgezet onderwijs achten een aantal van de kerndoelen en eindtermen en de daarvan afgeleide activiteiten minder van belang.
3. De kerndoelen en eindtermen voor lichamelijke opvoeding en het daarvan afgeleide onderwijsaanbod sluiten betrekkelijk goed aan bij de verwachtingen van relevante vertegenwoordigers uit de samenleving, zij het dat deze op het punt van de bevordering van gezondheid en fitheid verwachtingen koesteren die onder de huidige voorwaarden niet kunnen worden waargemaakt.

GEREALISEERDE EFFECTEN

In deze programmalijn ging het erom zicht te krijgen op de, in de ogen van de leerlingen, de leraren en 'de maatschappij', daadwerkelijk gerealiseerde effecten van de lichamelijke opvoeding. Met name: in hoeverre worden de kerndoelen en eindtermen en de daarvan afgeleide (bewegings)activiteiten gerealiseerd?

Een tweede vraag: worden ze door de lichamelijke opvoeding en het verdere sportaanbod op school aangezet om ook buiten school meer te gaan sporten en bewegen?

Conclusies

1. Er is in het basisonderwijs geen sprake van een brede dekking van de kerndoelen: er zijn zowel bewegingsactiviteiten als 'andere' activiteiten die naar het oordeel van de helft of meer van de leerlingen niet of nauwelijks zijn geleerd (of aangeboden?). Ook in het voortgezet onderwijs lijkt het aanbod in onvoldoende mate in overeenstemming met wat op basis van de kerndoelen en eindtermen mag worden verwacht: naar het oordeel van meer dan de helft van de leerlingen hebben ze een aantal bewegingsactiviteiten niet geleerd (of: aangeboden gekregen?); ook de domeinen 'bewegen regelen' en 'leren over bewegen' komen volgens hen op onderdelen onvoldoende uit de verf.
2. In het basisonderwijs dekt het onderwijsaanbod van de vakleraren de kerndoelen (vertaald in de leerlijnen van het *Basisdocument*) beter dan dat van de groepsleraren. De leraren in het voortgezet onderwijs bevestigen het oordeel van de leerlingen dat het onderwijsaanbod op een aantal onderdelen niet aansluit bij de kerndoelen en eindtermen en het daarvan afgeleide activiteitenprogramma.
3. De maatschappelijke kwaliteit van de lichamelijke opvoeding laat op het punt van de realisatie van belangrijk geachte doelstellingen te wensen over.

KENMERKEN EN VOORWAARDEN

Binnen deze programmalijn was de doelstelling: zicht krijgen op de kwaliteit van enkele wezenlijke kenmerken van en voorwaarden voor het realiseren van kwaliteitsvolle lichamelijke

FOTO: MICKY LUNGE

Gewoon lekker bewegen

opvoeding (i.c. lichamelijke opvoeding die van gewenste effecten realiseert).

Er is in het project met name gekeken naar de accommodatie, de leraar, de vaksectie en het schoolaanbod. De uitgangspunten⁴:

- de accommodatie waarover de school kan beschikken is kwalitatief goed als deze het mogelijk kan maken dat de kerndoelen en eindtermen en de daarvan afgeleide activiteiten worden gerealiseerd
- leraren werken kwalitatief goed als zij voldoening hebben van hun werk, zich daadwerkelijk kunnen vinden in de wettelijk voorgeschreven kerndoelen en eindtermen en deze in hun onderwijs ook daadwerkelijk realiseren, en ervoor zorgdragen dat de daartoe vereiste eigen deskundigheid op peil is en blijft
- de vaksectie is kwalitatief goed als er binnen de vaksectie eenheid van opvatting is over essentiële zaken, als er frequent wordt overlegd over essentiële aangelegenheden en als er volgens een gezamenlijk vastgelegd werkplan wordt gewerkt
- het schoolaanbod is kwalitatief goed als (a) de van de kerndoelen en eindtermen afgeleide activiteiten worden aangeboden, (b) er een ruim aanbod is van sport- en bewegingsactiviteiten buiten de lessen om en (c) er een gericht aanbod is voor de wat minder bewegingsgetalenteerde leerlingen.

Conclusies

1. De leraren zijn in meerderheid tevreden over de accommodatie (en de inrichting daarvan). Deze maakt echter bepaald niet over de hele linie realisatie van de kerndoelen en eindtermen mogelijk.
2. Bijna alle leraren lichamelijke opvoeding (in het voortgezet onderwijs) hebben in de regel voldoening in hun werk. Niet iedereen kan zich in alle opzichten vinden in de geldende kerndoelen en eindtermen en het daarvan afgeleide 'officiële' activiteitenprogramma. Deze worden door velen van hen (dan) ook niet in de volle breedte gerealiseerd. Het op peil houden van de eigen deskundigheid lijkt bij veel leraren geen (bewuste) prioriteit te hebben. Het gebeurt vooral informeel.
3. De leraren zeggen in meerderheid dat er binnen hun vaksectie eenheid van opvatting is over zaken die het vak betreffen en dat er volgens een gezamenlijk vakwerkplan wordt gewerkt. De doorsnee vaksectie overlegt evenwel niet

FOTO ANITA RIEMERSMA

Er plezier in hebben

al te frequent en in hoofdzaak over organisatorische aangelegenheden. Een minderheid van de vaksecties vertoont de kenmerken van een professioneel werkend team.

4. De indruk bestaat dat het aanbod op veel scholen niet zodanig is dat alle kerndoelen en eindtermen kunnen worden gerealiseerd.

Het aanbieden van een structureel schoolsportprogramma is op veel scholen geen gemeengoed; het zijn met name de meer bewegingsgetalenteerde leerlingen die participeren. Zorgverbreiding buiten de les is op de meeste scholen geen aandachtspunt.

SPORTGERICHTHEID VAN LO

Het ging er in deze programmalijn om een indruk te krijgen van de 'sportgerichtheid' van de lichamelijke opvoeding. Deze blijkt enerzijds uit de invulling van de reguliere lessen, anderzijds uit het aanbod daar buitenom (schoolsport e.a.). Daaraan is in de paragrafen hiervoor aandacht geschonken. Een belangrijke aanwijzing is daarnaast de mate van de samenwerking en/of afstemming tussen de school en buitenschoolse aanbieders van sport en bewegen en, al dan niet gekoppeld daaraan, de mate waarin een school zich profileert met programma's en faciliteiten op het terrein van de sport. Daarover gaat het (heel kort) in deze paragraaf.

Conclusies

1. De samenwerking tussen de school en buitenschoolse sportaanbieders heeft in het project geen prioriteit gehad. Er kan worden vastgesteld dat er volgens betrekkelijk veel leraren sprake is van samenwerking, maar over de aard en de vorm zijn geen gegevens verzameld. De indruk bestaat dat er vooralsnog voornamelijk sprake is van afstemming en samenwerking op incidentele en ad hoc basis.
2. Ook over het aantal scholen dat zich profileert op het terrein van sport en bewegen kan niet meer worden gezegd dan dat het beeld is dat er sprake is van een gestage groei.

TOT SLOT

De (oude) kerndoelen⁵ en de eindtermen bieden vanuit een inhoudelijk perspectief het referentiekader voor de gewenste kwaliteit van de lichamelijke opvoeding. We hebben in het project 'Kwaliteit van lichamelijke opvoeding' onderzocht in hoeverre de leerlingen, de leraren lichamelijke opvoeding in het voortgezet onderwijs en 'de maatschappij' zich in dit referentiekader kunnen vinden en in hoeverre de dagelijkse onderwijspraktijk het weerspiegelt. Ook hebben we uitgebreid vanuit het 'voorwaardenperspectief' naar het vak gekeken.

De antwoorden op de vragen die in de vijf deelonderzoeken zijn gesteld, zijn hierboven heel kort samengevat. Meerdere van de conclusies die we aan het eind van iedere paragraaf trokken, liegen er niet om. Er is werk aan de winkel. Het kan geen kwaad daarbij de aanbevelingen die de onderzoekers hebben geformuleerd ter harte te nemen⁶. De inzet: (nog) beter bewegingsonderwijs!

Noten

- 1 Zie voor een uitgebreide verslaglegging van het project: Stegeman, H. (red.) (2007). *Naar beter bewegingsonderwijs. Over de kwaliteit van sport en bewegen op school.* 's-Hertogenbosch/Nieuwegein: WJH Mulier Instituut/Arko Sports Media.
- 2 Het ging hier om de kerndoelen die in 1998 werden vastgesteld; deze waren ten tijde van de uitvoering van het onderzoek van kracht. De momenteel voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs geldende kerndoelen zijn aanzienlijk globaler geformuleerd en geven nauwelijks sturing aan het onderwijsprogramma. De opstellers van het *Basisdocument bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs* (2007) hebben zich daarom gebaseerd op de 'oude' gedetailleerde kerndoelen. Het in een eerder stadium opgestelde *Basisdocument bewegingsonderwijs voor het basisonderwijs* (de eerste versie verscheen in 1999) biedt een breed in het werkveld gedragen concretisering van de destijds reeds in globale termen omschreven kerndoelen voor het basisonderwijs.
- 3 Let wel, het gaat hier om (een of) enkele kenmerken en uitdrukkelijk niet om definities of alomvattende omschrijvingen van respectievelijk de kwalitatief goede accommodatie, de kwalitatief goede leraar, de kwalitatief goed functionerende vaksectie en het kwalitatief goede schoolaanbod!
- 4 En wat mij betreft: de vertaling daarvan in het *Basisdocument Bewegingsonderwijs* (voor het basisonderwijs) en het *Basisdocument bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs*.
- 5 Zie noot 1; zie ook Timmers, Van Mossel & Stegeman, Oldeboom en Faber aan het eind van hun bijdragen aan het topic 'Kwaliteit van LO' (LO 9) en Bax e.a. in dit nummer.

Correspondentie: h.stegeman@mulierinstituut.nl

